

postachannia energonosiyiv' ('Proposals to provide alternative sources of energy'). *Tsentral'nyy derzhavnyy arhiv gromads'kykh obyednan' Ukrayiny*, fond P-2, opys 15, sprava 4748.

'Rasshreniye vsestoronnego sotrudnichestva mezhdru Azerbaydzhanom i Ukrainiy sluzhit interesam nashikh stran i narodov. President Azerbaydzhana Geydar Aliyev prinial ukrainskuyu delegatsiyu' ('The expansion of comprehensive cooperation between Azerbaijan and Ukraine serves the interests of our countries and people. President of Azerbaijan Heydar Aliyev received Ukrainian delegation'), 2002, *Bakinskiy rabochiy*, № 166 (24345), p. 1.

'Rech' presidenta Azerbaydzhanskoj Respubliki G. Aliyeva na torzhestvennoy tseremonii v Supse, posviashchennoy otkrytiyu nefteprovoda Baku – Supsa 17 aprelya 1999' ('Speech of the president of the Republic of Azerbaijan H. Aliyev at the ceremony in Supsa on the opening of the Baku – Supsa pipeline, April 17, 1999'), 1999, *Bakinskiy rabochiy*, 20 April

'Rech' presidenta Azerbaydzhanskoj Respubliki na mezhdunarodnoy konferentsii v Yalte «Balto-Chernomorskoye sotrudnichestvo: k integrirovannoy Yevrope XXI veka bez razdilitel'nykh liniy» ('Speech of the President of the Republic of Azerbaijan at the international conference in Yalta «Baltic-Black Sea Cooperation: towards an integrated Europe of XXI century without dividing lines»'), 1999, *Bakinskiy rabochiy*, № 175 (23601), p. 7.

Arkhiv Posol'stva Azerbaydzhanskoj Respubliki v Ukraine (Archive of Embassy of the Republic of Azerbaijan in Ukraine), d. E № 00005, pp. 22–24.

Bondarenko, V 2001, 'Posol taliat Aliyev: «Golovne – zakhoty pratsyuvaty spil'no»' ('Ambassador Talat Aliyev: «The main thing – want to work together»'), *Dzerkalo tyzhdnia*, № 45 (369), 17–23 November.

Dani Derzhkomstatu Ukrayiny (State Statistics Committee of Ukraine data), viewed: <http://ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_za_kab_stat/aze/5958.html>.

Dzhanguzhin, R, GUAM I Transkaspiyskiy gazotransportnyy koridor: politika ili ekonomika? (GUAM and the Trans-Caspian gas transportation corridor: politics or economics?), viewed: <<http://economics.unian.net/ukr/detail/45246>>.

Osnovniy priorytety diyal'nosti Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrayiny u 2008 rotsi (The main priorities of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in 2008), viewed: <<http://www.mfa.gov.ua/mfa/en/publication/content/17463.htm>>.

Affairs of Ukraine in 2008), viewed: <<http://www.mfa.gov.ua/mfa/en/publication/content/17463.htm>>.

Shelest, G, Stan i perspektivy spivrobitnytstva derzhav-chleniv GUAM u sferi ekonomiky ta energetyky (Status and prospects of cooperation between GUAM member states in the field of economy and energy), viewed: <<http://nomos.com.ua/content/view/232/86/>>

Shevchenko, V 2007, 'Analiz struktury vzaimnogo tovarooborota stran-chlenov GUAM i puti uglubleniya torgovo-ekonomicheskikh otnosheniy' ('Analysis of the structure of bilateral trade relations - members of GUAM and the ways to deepen trade and economic relations'). *Problemy ta perspektivy rozvytku ekonomichnogo spivrobitnytstva v ramkakh GUAM: materialy "kruglogo stolu"*, Kyiv, NIPMB publ., pp. 15 – 18.

Spil'ne ukrayins'ko-azerbaydzhans'ke komyunike vid 28.07.1995 (Joint Ukrainian-Azerbaijan communiqué dated 28.07.1995), viewed: <http://jurconsult.net.ua/zakon/zakon_show.php?zakon_id=7&dbname=laws_uk_1995>.

Tarasjuk: Ukrayina zatsikavlena v rozrobsi naftovykh rodovysch v Azerbaydzhan (Tarasjuk: Ukraine is interested in developing oil fields in Azerbaijan), viewed: <<http://podrobno.com.ua/power/introl2005/05/19/213080.html>>.

Teperman, VA 2001, 'Azerbaydzhan: dostizheniya i protivorechiya sovremennoho etapa ekonomicheskogo razvitiya' ('Azerbaijan: achievements and contradictions at the present stage of economic development'), *Problemy postsovetskikh stran*, Vyp. 2, pp. 12–29.

Torgivel'no-ekonomichne spivrobitnytstvo (Trade and economic cooperation), 2008, viewed: <http://ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_za_kab_stat/aze/5958.html>.

Vizit pravitel'stennoy delegatsii Ukrainy v Baku (Ukrainian government delegation's visit to Baku), 1997, *Bakinskiy rabochiy*, № 75 (22998), p. 2.

Yorgin, D & Gyustafson, T 1997, 'Evolutsiya gonki za neft'yu', (The evolution of the race for oil), *Za rubezom*.

Zemlianyy, MG & Riuzova, TV, Problemy tranzytu ta postachannia nafty v Ukrayinu (The transit and supply of oil to Ukraine problem), viewed: <<http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/OilTranzUa.pdf>>

Надійшла до редколегії: 19.09.2013 р.

А. Г. Буравкова

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ США У СХІДНІЙ АЗІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Здійснено компаративний аналіз концептуальних засад східноазійського напрямку зовнішньої політики президентських адміністрацій США від завершення Другої світової війни й до розпаду біполярної системи міжнародних відносин; особливої уваги надано з'ясуванню причин політичних конфліктів між США і КНР.

Ключові слова: американсько-китайські відносини, велика держава, політика, стратегічне суперництво.

До вступу США у Другу світову війну американське державне керівництво й експертне наукове співтовариство не надавали регіону Східної Азії належної політико-стратегічної ваги, оскільки не бачили звітти потенційних загроз для геополітичних і безпекових інтересів Сполучених Штатів як на регіональному, так, і тим паче, на глобальному рівні. На відміну від Західної Європи, яку в Білому домі й Пентагоні після підписання Версальського мирного договору 1919 р. розглядали в якості головного театру майбутніх воєнних дій, позиція США щодо Східної Азії не була чітко окреслена й сформульована.

Рішення ж Вашингтонської міжнародної конференції з обмеження морських озброєнь, тихоокеанських і далекодсхідних питань 1921-1922 рр. та Лондонської конференції з обмеження морських озброєнь 1930 р., як тоді здавалось американським політикам, мали покласти край військово-морському суперництву великих

держав і міцно зафіксувати їхні сфери впливу в Східній Азії. Однак уже невдовзі за неуважне і зверхнє ставлення до регіону Сполученим Штатам довелося сплатити повчальною стратегічною поразкою на Гавайях у грудні 1941 р., що тимчасово, але відчутно підірвала військово-політичні позиції США у західній частині Тихого океану (Christensen 1996, pp. 5–10) [1, с. 5–10].

Перебіг подій Тихоокеанської війни 1941-1945 рр. й драматичні повоєнні суспільно-політичні процеси в Східній Азії істотним чином вплинули на еволюцію концептуальних настанов зовнішньої політики США на цьому напрямку й визначили нові геополітичні завдання країни в цій частині АТР на довгі роки наперед. На початку березня 1949 р. головнокомандуючий союзними окупаційними військами в Японії генерал армії Д. Макартур в одному з інтерв'ю так прокоментував розвідувальну інформацію про підготовку переможної Народно-визвольної армії Китаю до вирішального на-

ступу проти гомінданівців: «Наша лінія оборони, – заявив тоді генерал, – іде ланцюгом островів, що оточують азійське узбережжя. Вона починається на Філіппінах і продовжується через архіпелаг Рюкю, включаючи у себе його головний бастион Окінаву. Потім вона звивається і йде через Японію та ланцюг Алеутських островів до Аляски» (The New York Times 1949) [2].

Через рік держсекретар США Д. Ачесон, виступаючи 12 січня 1950 р. в Національному прес-клубі, вже включив Східну Азію до сфери особливої уваги й відповідальності Сполучених Штатів з огляду на створення КНДР, перемогу Компартії Китаю у громадянській війні й проголошення КНР. Водночас глава зовнішньополітичного відомства США відмовився дати гарантії безпеки азійським країнам, що знаходилися безпосередньо на материку, й стверджував, ніби найсерйознішим втручанням у справи Азії є прагнення Кремля захопити контроль над частиною Китаю (Ляодунський півострів, Маньчжурія, Синьцзян). Тому Сполучені Штати «не повинні відводити від Росії й накликаючи на себе праведний гнів, обурення і ненависть китайського народу» (Stueck & Whitney 1981, p. 91) [3, с. 91].

Обережна поведінка уряду Г. Трумена у Східній Азії загалом і у Китаї зокрема, на тлі активної політики «стримування комунізму» в Європі, не видаватиметься дивною, якщо врахувати такі чинники:

- хоча Китай, безумовно, посідав помітне місце у зовнішній політиці Вашингтона, він помітно поступався Європі за військово-стратегічною й політико-економічною значимістю (подібно тому, як у Другій світовій війні Німеччину слід було змусити до цілковитої капітуляції раніше, ніж Японію);

- обмеженість людських ресурсів Пентагона після масової повоєнної демобілізації збройних сил США, яких не вистачало навіть для виконання в повному обсязі американських зобов'язань в окупованих країнах;

- прагнення Білого дому уникнути безпосереднього втягування у нову повномасштабну війну невдовзі після завершення Другої світової (на відміну від Європи, де головним завданням США було політичне стримування радянської експансії).

На думку директора Нобелівського інституту в Осло, відомого фахівця-міжнародника Г. Лундестада, «після перемоги комуністів у материковому Китаї адміністрація Трумена планувала не втручатися у перебіг подій на Тайвані. Вашингтон чекав захоплення цього острова і не намірявся вдатися до військового втручання для його попередження. Окремі політики навіть вважали, що тоді настане слушний момент для визнання нових лідерів Пекіна» (Lundestad 2002, p. 72) [4, с. 72].

Отже, США не відразу стали принциповими супротивниками нової комуністичної влади в Китаї, тогочасна американська політика в Східній Азії спиралася на досить специфічний аналіз співвідношення між націоналізмом і комунізмом: оскільки націоналізм після Другої світової війни швидко перетворювався на домінуючий чинник в Азії, США мали не лише утримуватися від антагоністичних конфліктів із націоналістичними силами, але й використовувати їх проти світового комунізму. В цьому контексті, щоб якось пом'якшити наслідки громадянської війни 1946-1949 рр. у Китаї, адміністрація Г. Трумена висунула теорію про те, що з часом між Радянським Союзом і КНР може статися політичний розрив.

Але збройне втручання КНР у Корейську війну 1950-

1953 рр., що дозволило врятувати комуністичний режим на півночі півострова і вперше після завершення Другої світової війни фактично завдало воєнної поразки США на суходолі, поклато край усім сподіванням Білого дому й держдепартаменту на швидкий розкол між КНР і СРСР. Водночас офіційний Пекін відчув, чого варте фронтальне зіткнення з американською військовою машиною (за мінімальними підрахунками, тоді загинуло біля 900 тис. китайських «добровольців» проти 33,6 тис. військових США), тому, попри перманентні пропагандистські кампанії проти «паперового тигра» – США й військово-технічну допомогу Демократичній Республіці В'єтнам, протягом усього періоду холодної війни безпосередні китайсько-американські збройних конфліктів не було. Недостатня ж, на думку Пекіна, підтримка Кремлем «стратегічного союзника» – КНР з часом таки поповнила арсенал маоїстських звинувачень на адресу СРСР, що полегшило, у підсумку, нормалізацію взаємин між КНР і США та встановлення між ними дипломатичних відносин.

Візит Президента США Р. Ніксона 21-28 лютого 1971 р. до КНР і підписання Шанхайського комюніке, в якому обидві сторони погодилися «не прагнути до гегемонії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні», виявилися для Білого дому дійсно зовнішньополітичним проривом, оскільки на той час офіційний Пекін продовжував сповідувати комуністичну ідеологію навіть в агресивнішій версії, ніж це робило старезне керівництво СРСР. Таким чином, месіанська антикомуністична основа американської зовнішньої політики ХХ ст. вперше була врівноважена прагматичним розрахунком, тобто готовністю США до дипломатичної гри зі своїм ідеологічним і стратегічним супротивником – Китаєм.

Глобальним інтересам Сполучених Штатів в умовах утвердження розрядки напруженості у світовій політиці відповідало перетворення держав Східної Азії, й передусім КНР, на полігон для випробувань американських рецептів економічного, а в разі успіху – й політичного переродження тоталітарної комуністичної країни шляхом впровадження в її господарство не лише ринкової відтворювальної моделі, а й супутньої їй тісної виробничої та фінансової кооперації зі США. Білий дім успішно апробував схожий механізм на повоєнній Японії, що добила вражаючих економічних успіхів, водночас продемонструвавши всьому світу й ефективність політики жорсткої орієнтації на союз зі Сполученими Штатами. Слідом за Японією пішли Південна Корея, Тайвань та інші «азійські тигри».

При цьому геополітичним інтересам США у Східній Азії відповідало також підключення до процесу «демократизації» потенціалу своїх союзників – Японії й вищезгаданих «азійських тигрів», що були мобілізовані, аби підтримати американсько-китайське зближення на економічній ниві. Переорієнтація США на Східноазійський регіон сталася не відразу, а виявилася довгостроковою тенденцією. Як зазначив професор Массачусетського технологічного інституту В. Гриффіт, Сполучені Штати, по суті, не є «азійською державою, але після розгрому Японії та війни у В'єтнамі вони стали активніше брати участь у справах цього регіону, і не лише як наддержава у військовому сенсі, а й у торговельному та технологічному» (Japan and the Pacific Quadrille... 1987, p. 24) [5, с. 24].

Поклавши в основу зовнішньополітичної стратегії по завершенні Другої світової війни ідею послаблення та руйнації комуністичного табору й, перш за все, СРСР, а

з іншої сторони усвідомлюючи небезпеку дестабілізації міжнародної системи, Сполучені Штати опинились у ситуації, коли на доктринальному рівні йшлося про подолання статус-кво в біполярній системі міжнародних відносин, а на східноазійському напрямі Білий дім фактично вдавався до дій із її часткового збереження, це вбачалося як порівняно «менше зло» для американської національної безпеки (Yankelovich 1992, p. 11) [6, с. 1].

Вже на кін. 1970-х рр. США повною мірою інтегрувались у регіональну систему міжнародних відносин у Східній Азії, стали її ключовим учасником, а нерідко й лідером політичних, соціальних, економічних та військових процесів, які там розгорталися. Білий дім розраховував одночасно зі зближенням із КНР запустити механізм налагодження взаємин також із Радянським Союзом. Вміло реалізований політичний задум приніс для США чималі дивіденди й спрацював на зміцнення їхніх геостратегічних позицій у світі.

Зодноїєї сторони, Сполучені Штати значно підвищили для Японії, Південної Кореї і Тайваню цінність своїх гарантій безпеки та в цілому співробітництва у військово-політичній сфері, а з іншої – крах розрядки остаточно визначив місце КНР у політиці США, а разом із цим і стабільний баланс між її месіанською та прагматичною складовими. Зрештою, закінчення розрядки співпало у часі з активізацією у Східній Азії інтеграційних економічних процесів, що забезпечило Сполученим Штатам істотні переваги: зі збільшенням для східноазійських країн ваги американської військово-політичної допомоги, зростала їхня готовність враховувати інтереси США у сфері економіки.

Якщо за доби холодної війни протиставлення з СРСР і послаблення його впливу в світі в цілому, і у Східній Азії зокрема, було основним стратегічним завданням зовнішньої політики США, то після її завершення такою задачею стала спроба не допустити появи в регіоні нового потужного суперника, що перетворився б на чергову перешкоду на шляху домінування США в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Вже в своєму першому виступі в ООН у вересні 1993 р. Президент США В. Клінтон наголосив: «Наше головне завдання полягає в тому, щоб розширити співтовариство ринкових демократій. У роки холодної війни ми прагнули стримати загрозу інститутам вільного світу. Тепер ми прагнемо розширити коло країн, що спираються на ці інститути. Ми мріємо про світове співтовариство... процвітаючих демократій, що співпрацюють між собою й живуть у мирі» (Kunadze & Nosov) [7].

Оскільки ж саме в Східній і Південно-Східній Азії залишилися останні держави з комуністичною політичною надбудовою, то увага США до регіону є підвищеною, а КНР і КНДР перетворились на ключовий об'єкт месіанської політики Сполучених Штатів, що могли не остерігатись будь-якого опору зі сторони ослабленої Росії. Завдання збереження Східної Азії як «опорного пункту» США на євразійському геополітичному просторі й у західній частині Тихого океану зосталось без змін. Як слушно зазначив у грудні 1991 р. фундатор Інституту Східної Азії в Каліфорнійському університеті (Берклі) – професор Р. Скалапіно, «США й надалі відіграють роль «балансирів та стабілізуючої» сили в регіоні», хоча «американського платника податків не легко запевнити в необхідності цієї ролі» (Scalapino 1992, p. 26) [8, с. 26].

Про це ж писав напр. 1990-х рр. у «Великій шахівниці» визнаний фахівець з геополітики З. Бже-

зинський: «Ефективна політика Америки стосовно Євразії полягає в тому, щоб мати опорний пункт на Далекому Сході. Ця необхідність не буде забезпечена, якщо Америка буде вигнана чи сама піде з Азійського континенту» (Brzezinski 1999, p. 181) [9, с. 181]. А в опублікованій невдовзі монографії «Вибір: світове панування або глобальне лідерство» колишній радник президента США з національної безпеки передбачив: «Транстихоокеанська стратегія Америки буде й надалі розбудовуватися на основі здорового підходу як до стилю, так і до сутності глобального лідерства Америки. Якщо ситуація зміниться, не можна буде виключити небезпеки того, що Америка зіткнеться з широким невдоволенням країн континенту її світовою першістю і в підсумку втратить своє стратегічне верховенство в Євразії» (Brzezinski, Z 2005, pp. 166–167) [10, с. 166–167].

Отже, із завершенням холодної війни активізувався процес усвідомлення політичним істеблїшментом Сполучених Штатів зростаючого чинника взаємозалежності, на відміну від попереднього курсу на односторонню залежність відповідно від США чи СРСР. Водночас Білий дім розгорнув пошуки нової зовнішньополітичної стратегії, що дозволила б знизити витрати на політичне втручання за кордоном та мала знову вивести наддержаву на провідні позиції в економічній і технологічній сферах міжнародної конкуренції.

Визначальною рисою ідеї «нового порядку», з якою виступав Дж. Буш-старший, стало зосередження уваги на збереженні Сполученими Штатами провідних позицій у справах світового співтовариства. Разом із тим наголошувалося, що в розв'язанні успадкованих та нових проблем міжнародних відносин мала б зрости роль ООН. Такі заклики ґрунтувалися на основних положеннях аналітичної доповіді «Виклик Півдню», головним постулатом якої був висновок про злиденний стан колишніх колоній західних держав та потребу створення «нового світового порядку», що відповідав би «прагненням Півдня до справедливості, рівності та демократії в глобальному суспільстві» (The Challenge to the South... 1990, p.12) [11, с. 12].

Але чинником, який уповільнював розвиток відносин США з державами Східної Азії, стало те, що на початку 1990-х рр. у владних кабінетах Вашингтона переважали політики, котрі традиційно меншою мірою були обізнані в азійських справах, їхню увагу привертала насамперед Європа та Близький Схід. Як підкреслював американський професор Е. Олсен, «практично всі особи, що визначали політику США, були атлантистами. Вони надавали лише побіжного значення Азійсько-Тихоокеанському регіонові, сприймаючи його як відгалуження американської глобальної політики, яке можна адаптувати до змін політики в європейсько-радянському регіоні» (Olsen 1991, p. 114) [12, с. 114].

Основну ідею зовнішньополітичного курсу Дж. Г. В. Буша було озвучено в розпал Війни у Перській затоці 1990-1991 рр. – забезпечення американського лідерства в «новому світовому порядку», в рамках якого різні держави об'єднуються навколо спільної справи для втілення універсальних прагнень людства: миру, безпеки, свободи і верховенства права (Chomsky 1996, p. 7) [13, с. 7]. Текст президентського послання з відповідним обґрунтуванням суті «нового світового порядку» зводився до таких положень:

- будь-які спроби перегляду міждержавних кордонів ведуть до хаосу в міжнародних відносинах, а тому

американські збройні акції, спрямовані проти них, цілком виправдані;

- встановлення стабільного світового порядку можливе лише через глобальний успіх ідей вільного ринку та ліберальної демократії на західний взірць;

- суспільно-політичною й економічною моделлю, за якою слід розвиватися всім державам, є Сполучені Штати Америки.

У квітні 1990 р. була ухвалена «Східноазійська стратегічна ініціатива», що передбачала скорочення протягом наступних п'яти років американської присутності в АТР зі 135-ти до 102-103-х тис. осіб. Натомість розвитку американських баз у регіоні ставка робилася на створення мобільних, добре навчених та озброєних сил швидкого реагування (Nye 1995, pp. 92–94) [14, с. 92–94]. Проте доктринального забезпечення для зовнішньополітичного курсу, крім власне риторики щодо необхідності побудови «нового світового порядку», в період президентства Дж. Г. В. Буша так і не було вироблено. Єдиним заходом у Східній Азії тоді виявилось скорочення американської військової присутності у Республіці Корея на 5 тис. осіб серед сухопутного та 2 тис. осіб з-поміж адміністративного персоналу ВПС (Vorontsov 1997, p. 66) [15, с. 66].

Згодом ініціативу Дж. Г. В. Буша було доповнено чинником світового лідерства, основні аргументи на користь якого викладено в «Рекомендаціях для оборонного планування» 2006 р. Згідно документу, США повинні використовувати своє становище визнаного гегемона для зміцнення «нового світового порядку», щоб не дозволити будь-якій державі в Європі чи Східній Азії досягти статусу лідера, який здатен контролювати певний регіон, де у США та їхніх союзників є інтереси, або наблизитися до рівня глобальної держави й бути геополітичним опонентом США, поставивши під сумнів американське лідерство та внісши зміни до усталеного міжнародного політичного й економічного порядку. Стосовно Східної Азії наголошувалося, що в цьому регіоні слід зберегти військову присутність, аби запобігти утворенню політичного вакууму та появи регіональної держави-гегемона (China – U.S. Relations... 2006, p. 2) [16, с. 2].

Саме за часів президентства Дж. Г. В. Буша у політичних колах США міцні позиції здобула ідея про неподільність тихоокеанської безпеки та загальнорегіонального співробітництва. Тодішній державний секретар США Дж. Бейкер наголошував, що «економічну архітектуру та архітектуру безпеки» у регіоні Сполученими Штатами довелось створювати разом із союзниками, друзями та регіональними групами, спираючись на тісні зв'язки з Японією, Республікою Корея, АСЕАН та Австралією (Baker 1992, p. 17) [17, с. 17].

Отже, у перші роки після розпаду біполярної системи фундаментальна суперечність доктринального підходу й практичних дій – між узятими зобов'язаннями зі сприяння відновленню демократії у державах Східної Азії, де була встановлена комуністична система, та прагматичним розумінням своїх національних інтересів полягала у прагненні максимально уникати безпосереднього конфлікту з регіональними державами та, у разі виникнення суперечностей, втручання у перебіг подій лише на мінімальному рівні або в обмеженій формі.

У процесі концептуальної трансформації східноазійської політики державне керівництво США (як і наукова громадськість) дедалі більше ви-

ходило також із необхідності гарантування доступу до економічних систем Азійсько-Тихоокеанського регіону, який став центром глобальної економічної активності. Офіційний Вашингтон розглядав такий доступ як позитивне обґрунтування власних довгострокових зобов'язань зі збереження та розширення своєї присутності в Східній Азії.

Китайський «центр сили» динамічно розвивався як у фінансово-економічному, так і військово-технічному сенсі, тому, з однієї сторони, США остерігалися втрати своїх позицій у такому районі концентрації господарської потужності. За даними «РЕНД корпорейшн», вже в 2001 р. в країнах Східної Азії вироблялося 20 % світового ВВП (у США – 25 %), зосереджувалося 30 % усіх світових фінансових ресурсів і більше третини кваліфікованої робочої сили (Khalilzad & et al 2001, p. 37) [18, с. 37]. А в 2012 р. на частку держав регіону припадала вже майже чверть світового ВВП, а на США – менше 19 % (The World Factbook) [19]. З іншої сторони, регіональні міжнародні актори після розпаду біполярної системи виявляли готовність до подальшої економічної й політичної інтеграції в рамках ініційованого АСЕАН Східно-Азійського співтовариства, але без реальної участі в ньому США.

Проте найсерйознішою перешкодою на шляху реалізації глобального американського зовнішньополітичного проекту ставав саме Китай, національні інтереси якого в частині поширення впливу США на регіон Східної Азії входили у суперечність з американськими планами. Тому в коло нових пріоритетних геополітичних інтересів США у регіоні включалась важко здійснима й неоднозначна за своїми політичними та економічними наслідками задача послаблення КНР і нейтралізації її амбіційних намірів створення власної сфери впливу в Східній Азії.

За винятком окремих дургорядних аспектів, у своїй основі головні стратегічні настанови США у Східній Азії у постбіполярній системі міжнародних відносин залишаються незмінними, оскільки національні інтереси країни не залежать від того, хто займає посаду глави держави. За такими фундаментальними напрямками як дотримання Сполученими Штатами союзницьких зобов'язань, збереження американської військової присутності, захист демократичних свобод та прав людини, підтримка тенденцій до розвитку глобалізації, як вбачається, стратегії США мають двопартійний консенсус.

Головним інструментом досягнення бажаного балансу сил у регіоні, під яким розуміється утримання за США домінуючих позицій в усіх життєво важливих сферах (безпеці, політиці, торгівлі) є американська військова присутність, збереження системи передового базування США за її незначного скорочення, подальше зміцнення військово-політичних союзів з Японією та Республікою Корея. Виведення американських військ може призвести до гонки конвенційних озброєнь між регіональними країнами, боротьби за контроль над Корейським півостровом, морськими та повітряними шляхами в західній частині Тихого океану та, навіть, спричинити поширення ракетно-ядерної зброї. У зв'язку із зазначеними чинниками нестабільності реорганізація збройних сил США в Східній Азії здійснюється в напрямку підвищення їхньої мобільності та підвищення тактико-технічних характеристик за несуттєвого поступового зменшення чисельності.

Безумовно, що Східна Азія й надалі залишатиметься

районом виключних інтересів для США з позицій забезпечення їхньої національної безпеки та економічних перспектив. Тому Білий дім і Пентагон у найближчій і середньостроковій перспективі докладатимуть усіх зусиль для утримання стратегічної переваги над КНР як у повітрі, так і на морі, зміцнення своїх силових можливостей. Порушення ж сучасного політичного, економічного та військового балансу в Східній Азії може позначитися на загальностратегічних позиціях США як домінуючої держави не лише в цьому регіоні світу, а й у глобальному масштабі.

Бібліографічні посилання

- Christensen T. G. Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization and Sino-American Conflict, 1949-1958 / Thomas G. Christensen. – Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1996. – 352 p.
- The New York Times. – 1949, March the 2nd.
- Stueck Jr. The Road to Confrontation: American Policy toward China and Korea, 1947-1950 / W. Whitney, Jr. Stueck. – Chapel Hill : University of North Carolina Press, 1981. – 326 p.
- Лундестад Г. Восток, Запад, Север, Юг. Основные направления международной политики. 1945-1996 / Гейр Лундестад ; пер. с англ. В. А. Галкина, М. Л. Коробочкина. – М. : «Весь мир», 2002. – 359 с.
- Japan and the Pacific Quadrille. The Major Powers in East Asia / ed. by Herbert J. Ellison. – Boulder, Colorado : Westview Press, 1987. – 252 p.
- Yankelovich D. Foreign Policy after the Election / Daniel Yankelovich // Foreign Affairs. – Fall 1992. – Vol. 71. – Issue 4. – P. 1–12.
- Кунадзе Г.Ф. Политика США в Восточной Азии [Электронный ресурс] / Г. Ф. Кунадзе, М. Г. Носов. – Режим доступа : <http://www.interned.ru/articles/laws/ground/politikassha.htm?sear>.
- Scalapino R. The US and Asia: Future Prospects / Robert A. Scalapino // Foreign Affairs. – Winter, 1991/92. – Vol. 70. – № 5. – P. 19–41.
- Бжезинский З. Великая шахматная доска / Збигнев Бжезинский. – М. : Международные отношения, 1999. – 256 с.
- Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство / Збигнев Бжезинский. – М. : Международные отношения, 2005. – 288 с.
- The Challenge to the South. The Report of the South Commission. – Oxford : Oxford University Press, 1990. – 325 p.
- Olsen E. New American Strategy in Asia? / Edward A. Olsen // Survival. – 1991, December. – P. 111–119.
- Chomsky N. World Orders: Old and New / Noam Chomsky. – New York : Columbia University Press, 1996. – 311 p.
- Nye J. S. The Case for Deep Engagement / Joseph S. Nye // Foreign Affairs. – 1995, July-August. – P. 90–102.
- Воронцов А. В. Россия и Корейский полуостров в системе международных отношений на Дальнем Востоке в 90-годах. Поиск сбалансированного курса / А.В. Воронцов // Проблемы Дальнего Востока. – 1997. – № 3. – С.62–71.
- China-U.S. Relations: Current Issues and Implications for U.S. Policy Updated. CRS Report for Congress. – Washington, 2006. – 17 p.
- Baker J. III. America in Asia: Emerging Architecture for a Pacific Community / James III Baker // Foreign Affairs. – 1991/1992, Winter. – Vol. 70. – № 5. – P. 1–18.
- Khalilzad Z. The United States and Asia: Toward a New U.S. Strategy and Force Posture / Zalmay Khalilzad. – Santa Monica, Calif. : RAND, 2001. – 260 p.
- The World Factbook [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryName=China&countryCode=ch®ionCode=eas&rank=3#ch>.

Буравкова А. Г. Эволюция внешнеполитических приоритетов США в Восточной Азии после Второй мировой войны

Осуществлен компаративный анализ концептуальных основ восточноазиатского направления внешней политики президентских администраций США от завершения Второй мировой войны и до распада биполярной системы международных отношений, особое внимание уделено выяснению причин политических конфликтов между США и КНР.

Ключевые слова: американо-китайские отношения, великая держава, политика, стратегическое соперничество.

Buravkova A. Evolution of American foreign policy priorities in the East Asia after WWII

The article spotlights comparative analysis of the East Asian direction concept principles of presidential administrations' foreign policy from the end of WWII up to disintegration of bipolar international relations system; special attention is paid to examination of the political conflicts between USA and PRC reasons.

Keywords: the American-Chinese relations, great power, policy, strategic rivalry.

References:

- Baker, JIII 1992, 'America in Asia: Emerging Architecture for a Pacific Community'. *Foreign Affairs*, Vol. 70, № 5. pp. 1–18.
- Brzezinski, Z 1999, *Velikaya shakmatnaya doska* (The Grand Chessboard). *Mezhdunarodniye otnosheniya*, Moscow.
- Brzezinski, Z 2005, *Vybor: mirovoye gospodstvo ili global'noye liderstvo* (The Choice: Global Domination or Global Leadership). *Mezhdunarodniye otnosheniya*, Moscow.
- China – U.S. Relations: Current Issues and Implications for U.S. Policy Updated. CRS Report for Congress, 2006. Washington.
- Chomsky, N 1996, *World Orders: Old and New*. Columbia University Press, New York.
- Christensen, TG 1996, *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization and Sino-American Conflict, 1949-1958*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Japan and the Pacific Quadrille. The Major Powers in East Asia, 1987, ed. by Herbert J. Ellison, Westview Press, Boulder, Colorado.
- Khalilzad, Z & et al 2001, *The United States and Asia: Toward a New U.S. Strategy and Force Posture*. RAND, Santa Monica.
- Kunadze, GF & Nosov MG, *Politika SShA v Vostochnoy Azii* (U.S. Policy in East Asia), viewed: <<http://www.interned.ru/articles/laws/ground/politikassha.htm?sear>>.
- Lundestad, G 2002, *Vostok, Zapad, Sever, Yug. Osnovniye napravleniye mezhdunarodnoy politiki* (East, West, North, South. The main directions of foreign policy). "Ves' mir" publ., Moscow.
- Nye, JS 1995, 'The Case for Deep Engagement'. *Foreign Affairs*, pp. 90–102.
- Olsen, E 1991, *New American Strategy in Asia?. Survival*, pp. 111–119.
- Scalapino, R 1992, 'The US and Asia: Future Prospects', *Foreign Affairs*, Vol. 70, № 5, pp. 19–41.
- Stueck, Jr & Whitney, W 1981, *The Road to Confrontation: American Policy toward China and Korea, 1947-1950*. Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- The Challenge to the South. The Report of the South Commission, 1990. Oxford University Press, Oxford.
- The New York Times, 1949, March the 2nd.
- The World Factbook, viewed: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryName=China&countryCode=ch®ionCode=eas&rank=3#ch>>.
- Vorontsov, AV 1997, 'Rossiya i Koreyskiy poluostrov v sisteme mezhdunarodnikh otnosheniy na Dal'nem Vostoke v 90-kh godakh. Poisk sbalansirovanogo kursa' ('Russia and the Korean peninsula in the system of international relations in the Far East in the 90's. Search-rounded program'). *Problemy Dal'nego Vostoka*, № 3, pp.62–71.
- Yankelovich, D 1992, 'Foreign Policy after the Election'. *Foreign Affairs*, Vol. 71, Issue 4, pp. 1–12.

Надійшла до редколегії: 5.09.2013 р.